

ME

PUHUMME

TEOIN

**HYVÄT KÄYTÄNNÖT KOULUJEN
RASISMINVASTAISESSA TYÖSSÄ
5.10.2026**

TOIMIRASISMIAVASTAAN.FI

AGENDA

- **Avauspuheenvuoro**

Opetusministeri Anders Adlercreutz

- **Kun hyvät aikomukset eivät riitä – Rasismi koulussa: rakenteista arjen käytäntöihin**

Kristiina Brunila, professori, Helsingin yliopisto

- **Ei ole olemassa läppää**

Miriam Attias, KM/ YTM

- **Paneelikeskustelu: Hyvät käytännöt koulujen rasisminvastaisessa työssä**

Vetäjä Miriam Attias

Matti Jutila, erityisasiantuntija, yhdenvertaisvaltuutetun toimisto

Suaad Onniselkä, rehtori, Espoon Mainingin koulu

Emnet Tarer, koulukuraattori, Helsingin Koskelan ala-asteen koulu ja Pasilan peruskoulu

*Tilaisuuden järjestävät valtioneuvoston kanslia, opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus sekä
valtion kestävän kehityksen yhtiö Motiva Oy,
joka toimii Me puhumme teoin -kampanjan koordinaattorina.
Tilaisuuden tallenne ja materiaalit toimitetaan kaikille ilmoittautuneille sähköpostilla.*

AVAUSSANAT

**ANDERS ADLERCREUTZ
OPETUSMINISTERI**

KUN HYVÄT AIKOMUKSET EIVÄT RIITÄ – RASISMI KOULUSSA: RAKENTEISTA ARJEN KÄYTÄNTÖIHIN

KRISTIINA BRUNILA, PROFESSORI,
HELSINGIN YLIOPISTO

Kun hyvät aikomukset eivät riitä Rasismi koulussa: rakenteista arjen käytäntöihin

Kristiina Brunila

Professori

**AGORA kasvatuksen ja koulutuksen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja
tasa-arvon tutkimuskeskus**

<https://www.helsinki.fi/en/researchgroups/agora-for-the-study-of-social-justice-and-equality-in-education>

Helsingin yliopisto

- < All research groups
- Home
- News
- Research
- People and collaboration >
- Activities
- Interviews with AGORA researchers >
- Publications
- Contact

Home > News

News

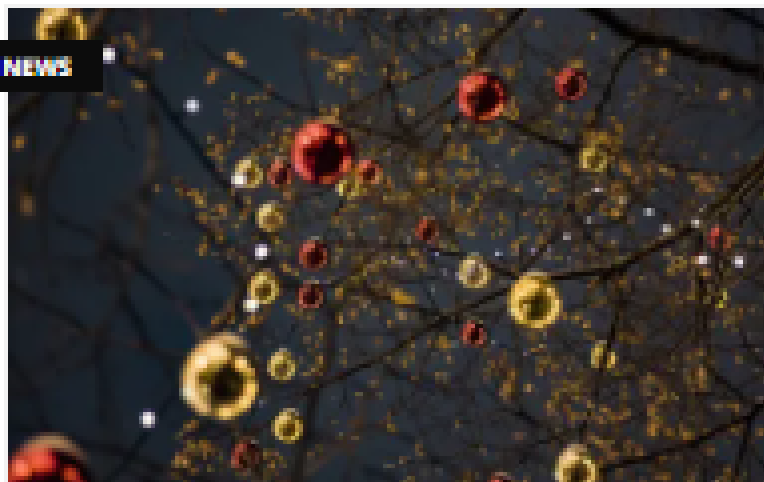
NEWS

EQUALITY | 2.4.2025

A nationwide training program on equality, equity, and anti-racism by AGORA and the Ministry of Education and Culture

NEWS

UNIVERSITY | 2.12.2025

AGORA Newsletter 2025

The year 2025 is drawing near its end, and AGORA for the Study of Social Justice and Equality in Education sends its warmest seasonal greet...

NEWS

19.8.2025

Hybrid Lecture Series "Education and Inequalities in Uncertain Times: Critical Perspectives on Education Futures"

An international Education & Inequalities lecture series is organised this autumn by our AGORA Research Centre and KUPOLI Research Unit. Th...

NEWS

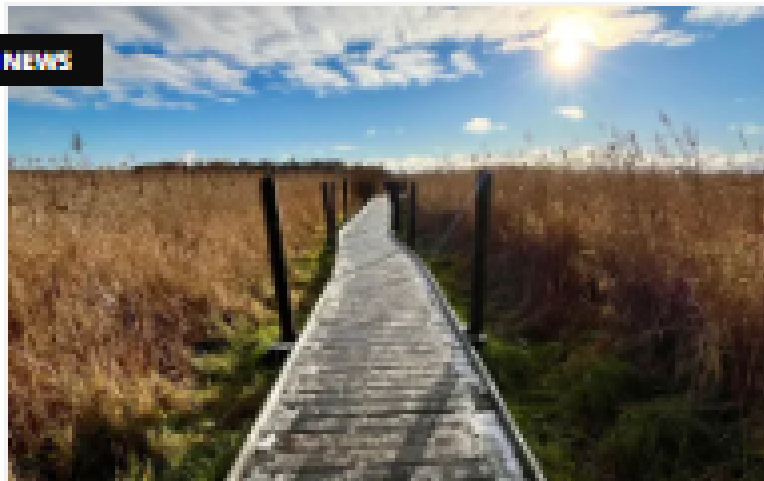

19.6.2025

Problematising education and digital technology

AGORA is part of the Critical Studies of Education and Technology (CSET) network, a unique international hub for critical and theoretical e...

NEWS

EQUALITY | 26.2.2025

Ten Years of Transformation: AGORA's Commitment to Social Justice and Equality in Education

The AGORA Research Centre for the study of social justice and equality in education celebrated its launch 10 years ago, in April 2014, with...

NEWS

DEMOCRACY | 9.1.2025

Lack of human rights education is a threat to democracy and the rule of law - Finland is not a model country

Finnish teacher education lacks systematic human rights education. This threatens democracy and the rule of law, as deficiencies in school ...

Mitä emme huomaa?

**Koulutusjärjestelmän
ongelma ei ole se, ettemme
tietäisi rasismien olevan
väärin.**

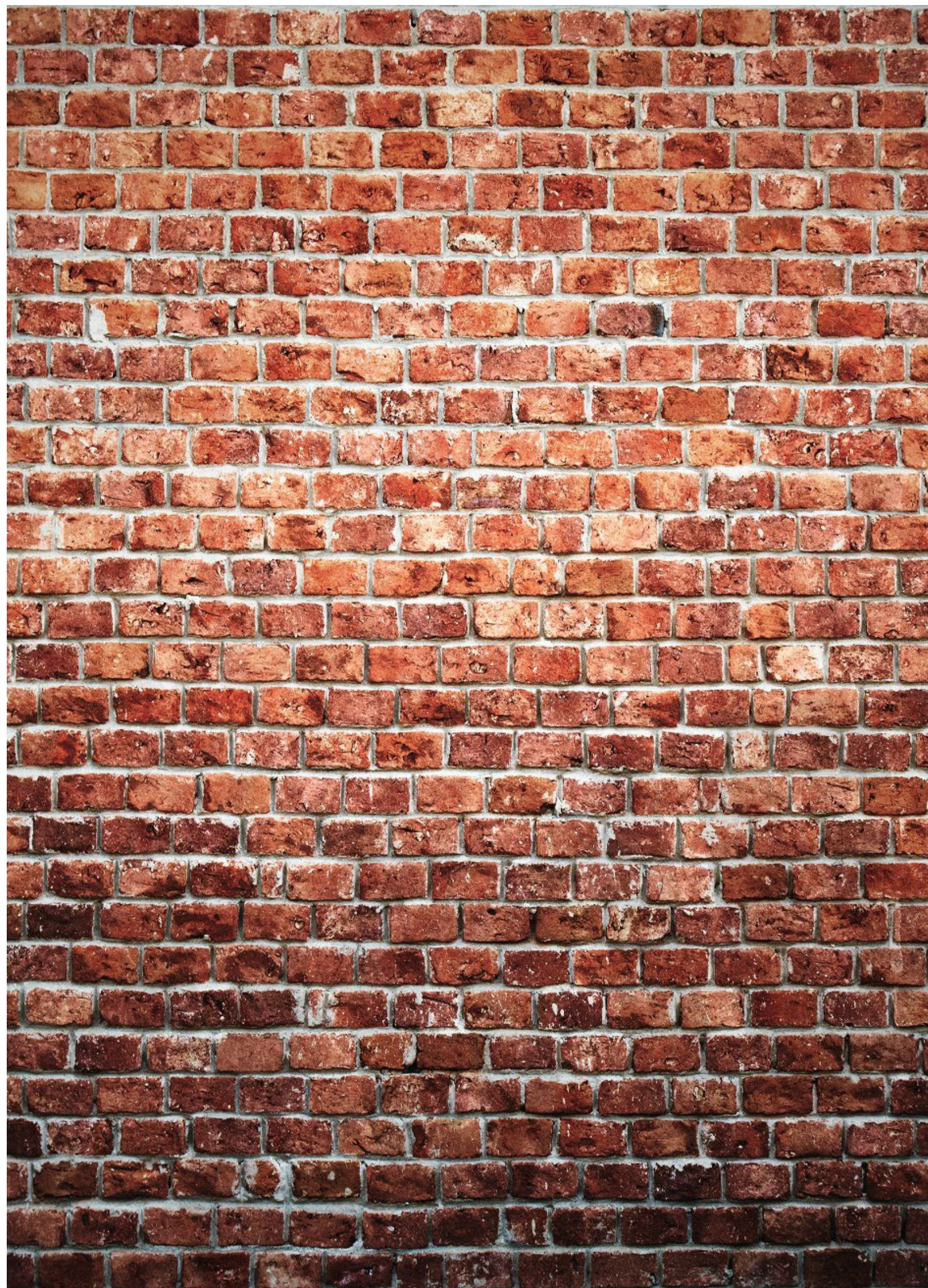
**Ongelma on, ettemme
tunnista rasismia emmekä
omaa paikkaamme sitä
ylläpitävissä käytännöissä
ja rakenteissa.**

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

Rasismi ei ole vain yksittäisiä tekoja

Rakenteellinen rasismi ei ole hetkittäinen virhe muuten tasa-arvoisesti toimivassa järjestelmässä.

Rasismi toimii myös:

Käytännöissä, oletuksissa, vuorovaikutuksessa, opetuksen sisällöissä, arvioinnissa, huumorissa ja hiljaisuuksissa.

Kuka tulee nähdyksi potentiaalina – ja kuka riskinä?

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

On puhuttava vallasta

**Valta toimii tehokkaimmin silloin,
kun se pysyy piilossa.**

**Kun jokin tulkinta näyttää järkevältä.
Kun jokin käytäntö näyttää normaalilta.
Kun eriarvoisuus alkaa näyttää luonnolliselta.**

**Mitä emme huomaa, koska olemme
tottuneet näkemään sen tuttuna,
totunnaisena ja normaalina?**

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

Hyvät aikomukset eivät riitä

Olenko hyvä ja tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kannattava ihminen?

Mitä toimintani saa aikaan?

Mitä käytäntömme tekevät?

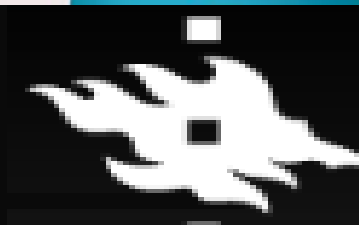
Mitä arviointimme tekee?

Mitä opetussuunnitelmamme tekee?

Mitä tapamme puhua lapsista ja nuorista tekee?

Kenen asemaa se vahvistaa?

Kenen asemaa se heikentää?

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

Mitä koetamme muuttaa?

YKSIÖ

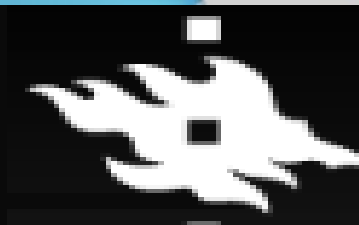
resilienssi
itseluottamus
tunnetaidot
motivaatio
sopeutuminen

vai

OLOSUHTEET

käytännöt
normit
kohtelu
arviointi
valtasuhteet
rakenteet

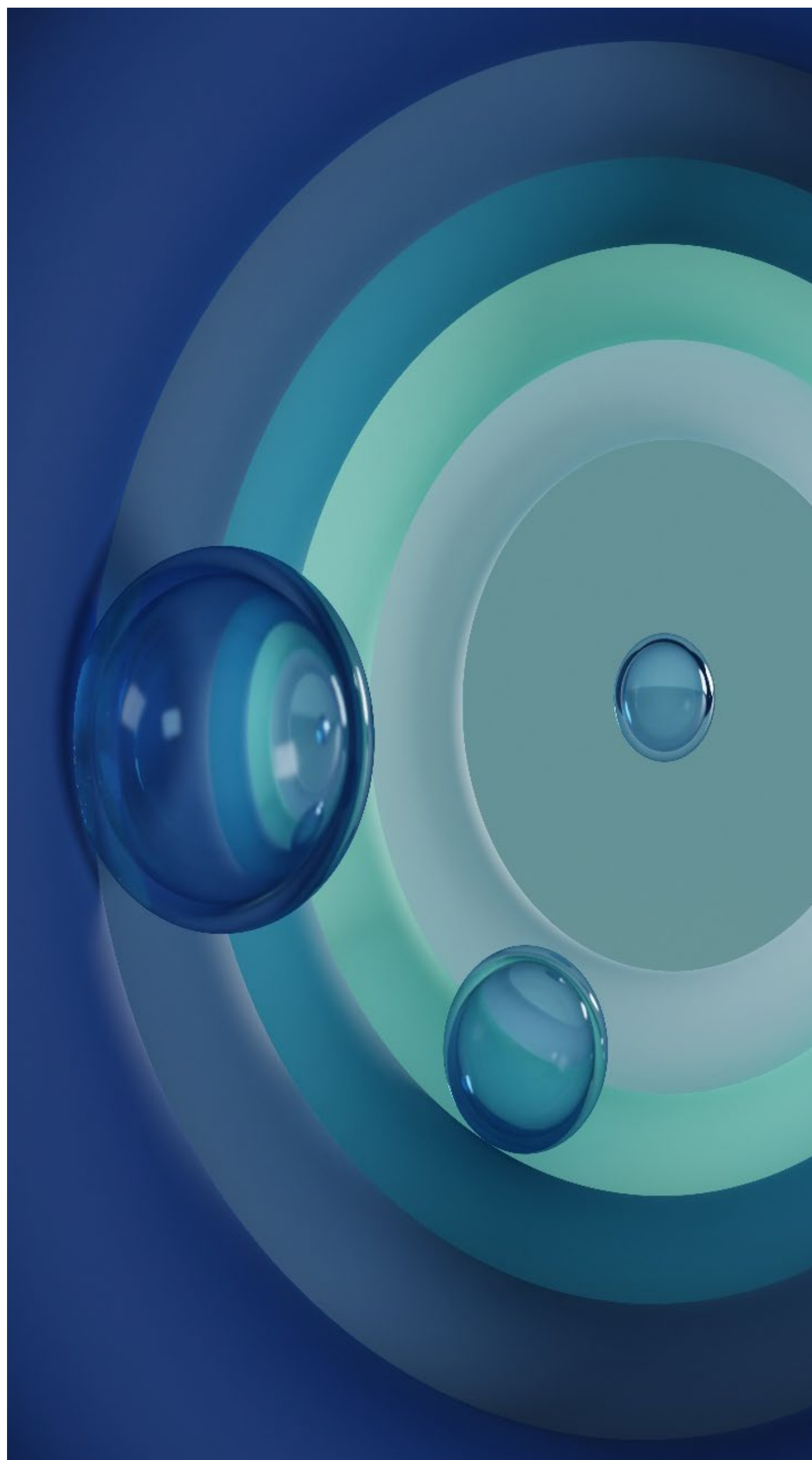
Yksilön muuttaminen ei vaadi
järjestelmää muuttumaan.

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

ERIARVOISUUDEN KEHÄ

Koulutuksessa yhteiskunnallisesti rakentuvista ongelmista tulee lapsien, nuorten ja aikuisten olemukseen ja ominaisuuksiin kiinnittyviä ongelmia ja puutteita.

Niille, jotka ovat kokeneet syrjintää, rasismia, köyhyyttä tai muuta eriarvoisuutta ei välttämättä viestitä, että sinuun uskotaan, sinussa on potentiaalia.

Keskeinen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden este on hierarkkinen luokittelu ja kategorisointi, mistä seuraa oletuksia luokitusten kohteena olevien perustavasta olemuksellisesta erilaisuudesta.

Oletus erilaisista ominaisuuksista johtaa erilaiseen kohteluun. Se puolestaan tuottaa erilaisuutta, mikä edelleen vahvistaa oletusta luokittelun kohteen olemukseen sidotuista ominaisuuksista.

Näin kehä toimii:

- oletus (tausta, kyvyt, motivaatio)
- kohtelu
- mahdollisuuksien kaventuminen
- oletus vahvistuu
- → kehä toistuu

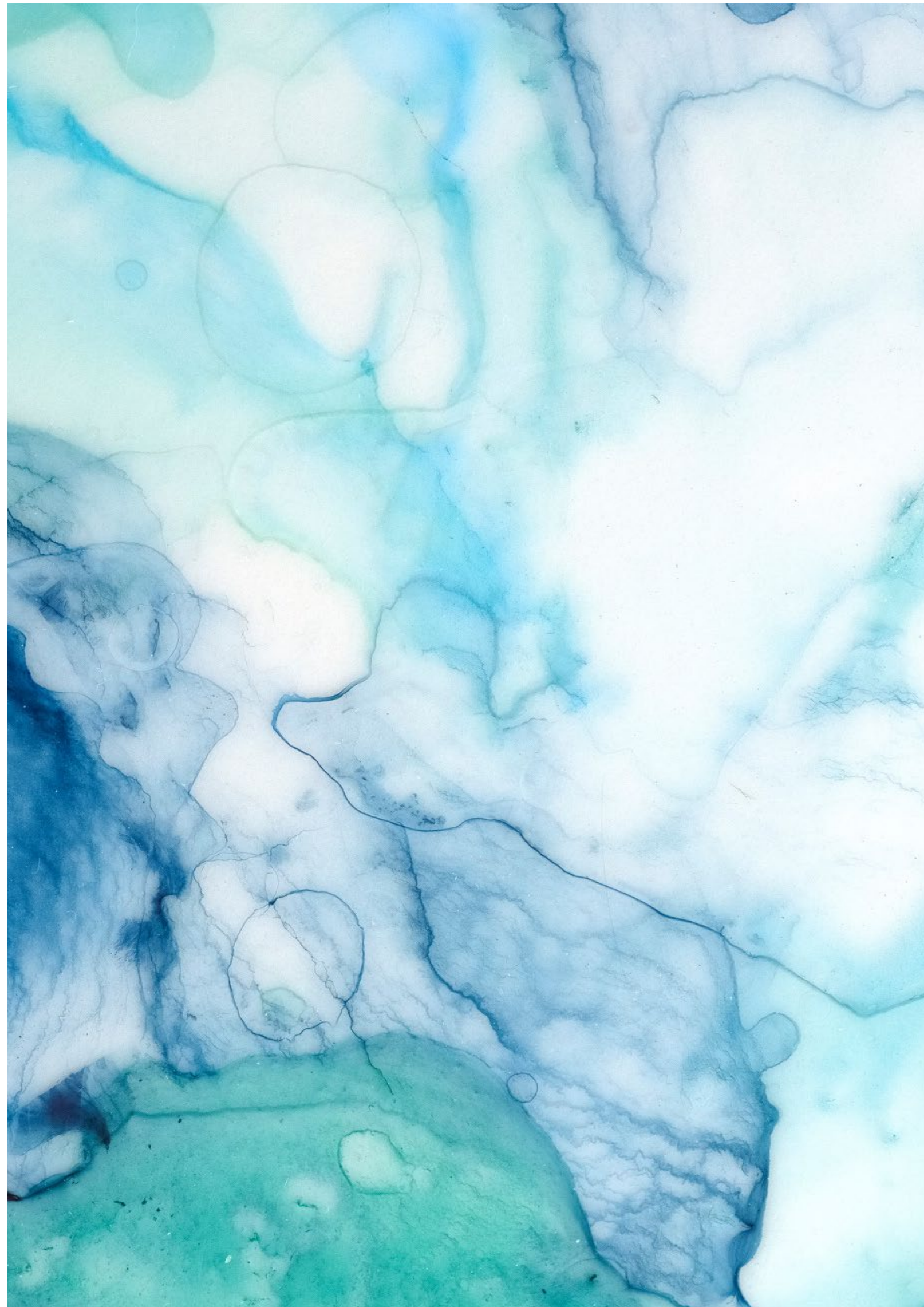
Olemme päätyneet kiertämään kehää. Kehästä on kuitenkin mahdollista päästä ulos.

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

”Yksilöön tähtämisen” ylittäminen

**Muutoksen kohde ei ole ihminen,
joka kohtaa rasismia.**

**Muutoksen kohteena ovat
rasismia tuottavat ja ylläpitävät
käytännöt ja rakenteet.**

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

Antirasismi on puuttumista

**Yksilöstä → rakenteisiin
Tilanteesta → järjestelmään
Havainnosta → vastuuseen**

**Antirasismi, joka ei tee oloa
epämukavaksi, ei
todennäköisesti vielä
tunnista ja haasta valtaa.**

**Meillä on jo tieto. Kysymys
on siitä, miten se otetaan
käyttöön.**

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

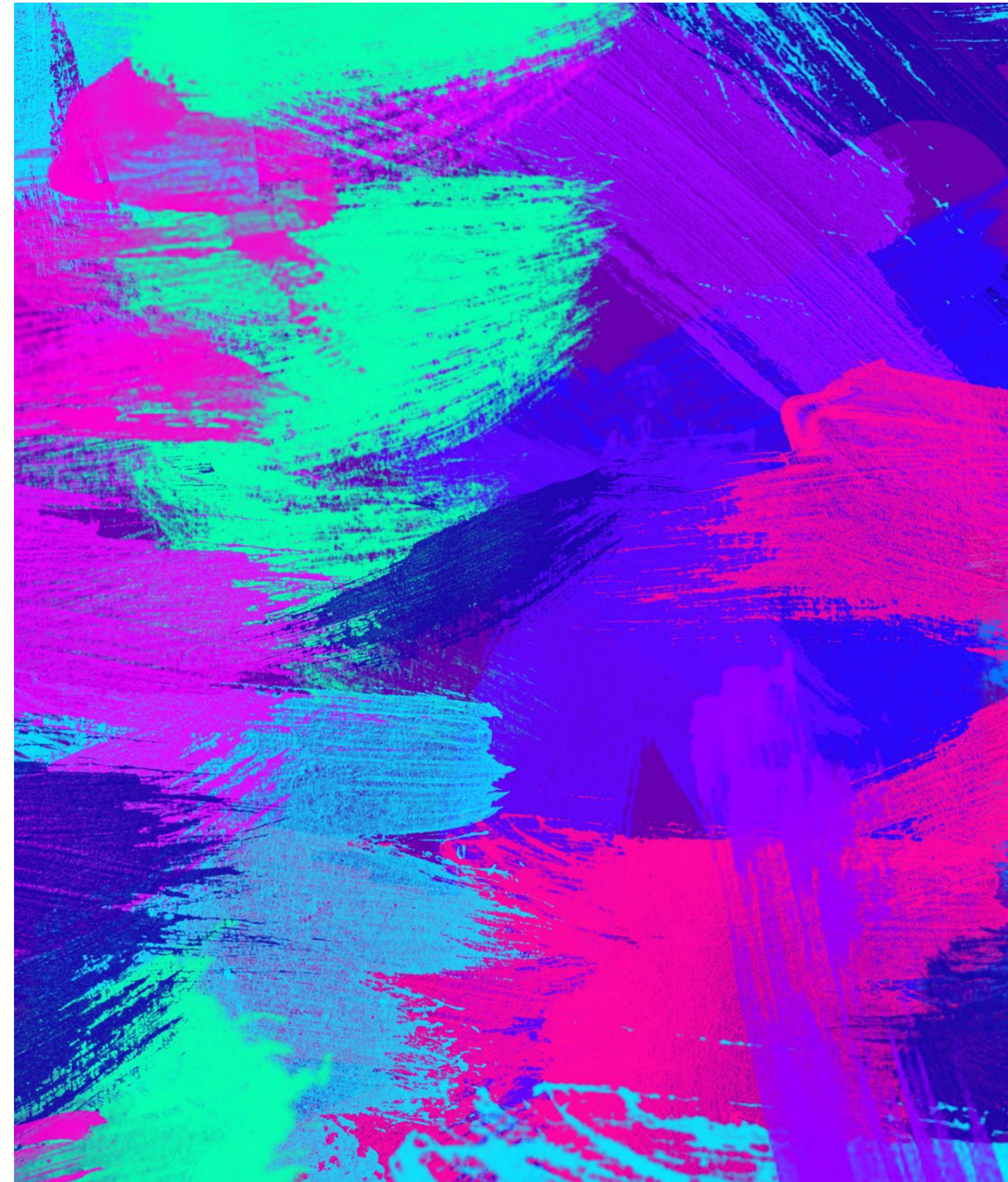
Vastuu on rakenteellista

Jos rasismi on rakenteellista, myös vastuun täytyy olla rakenteellista.

Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja antirasismi eivät voi olla yksittäisten ihmisten, hankkeiden tai kampanjoiden varassa.

Niiden täytyy olla pysyvä osa koulutusjärjestelmän toimintaa.

Vastuun täytyy näkyä siinä, mitä me teemme.

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

Kiitos!

Ole yhteyksissä!

**AGORAlaisia voi pyytää
puhujiksi ja kanssa-
pähkäilijöiksi 😊**

Email:

kristiina.Brunila@helsinki.fi

AGORA

for the Study of Social Justice and Equality in Education

EI OLE OLEMASSA LÄPPÄÄ

MIRIAM ATTIAS, KM/YTM

"EI OLE OLEMASSA LÄPPÄÄ"

Eväitä rasismien käsittelyyn ja siitä käytäviin keskusteluihin kouluyhteisössä

Miriam Attias, KM, YTM,
työnohjaaja & (työ)yhteisösovittelun erityisosaaja
miriam.attias@communitymediation.fi

0440819814

Miksi tämä opas?

Kysely Kanta-Hämeessä: mitä tulokset kertovat – ja mitä ne eivät vielä kerro?

- 92 vastaajaa – ei määrällisesti yleistettävissä, mutta toistuvia kokemuksia, rakenteita, teemoja useista kouluista
- Yli puolet olivat havainneet
 - oppilaiden välistä nimittelyä tai loukkaavaa kielenkäyttöä
 - syrjintää tai ulkopuolelle jättämistä,
 - rasistisia vitsejä, meemejä tai muuta sisältöä digivälineissä,
 - huoltajien asenteita,
 - opettajan epäasiallista kohtelua oppilaista kohtaan
 - rakenteellista rasismia, esimerkiksi kurinpidossa, arvioinnissa, henkilökunnan keskusteluissa tai hankalammin osoitettavaa rasismin vilahtamista puheessa osin tai täysin tarkoituksettomasti.
 - rasismiin liittyviä konflikteja; negatiivinen suhtautuminen antirasistisiin vaatimuksiin ja syyttelyyn.

Puuttumisen keinot ja kuilut

- Suurin osa ilmoitti puuttuvansa rasismiin
- Alle puolet koki, että on hyvät taidot puuttua
- Kolmasosa kertoi, että koululla on ohjeet ja toimintamallit, mutta vain alle puolet heistä käytti niitä
- Kolmasosa koki, että oppilaitoksen nykyiset ohjeet tai toimintatavat ovat riittävät
- Kolmasosa nimesi hyväksi ja toimivaksi koettuja malleja puuttumiseen.

1. keskustelu oppilaan tai henkilökunnan kesken
2. seuraamukset oppilaalle
3. keskustelu ja yhteistyö huoltajien tai oppilashuollon kanssa
4. yksilöllinen tuki rasismia kohtaavalle oppilaalle tai henkilöstön jäsenelle

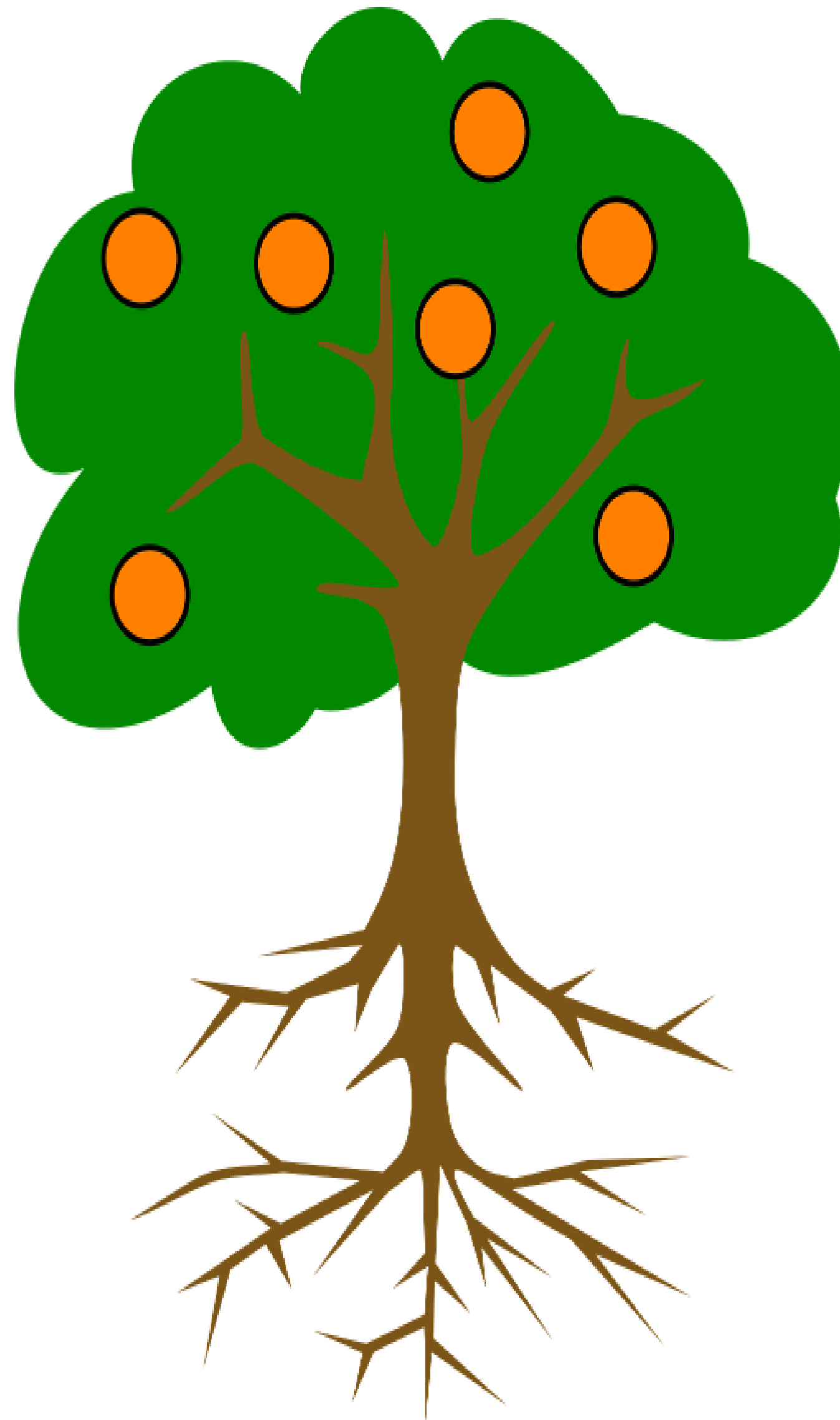
30 % vastaajista otti kantaa siihen, mikä on toimivaa:

1. käytti 65 %, toimivaksi koki 20 %
2. käytti 49 %, toimivaksi koki 3 %
3. käytti 44 %, toimivaksi koki 4 %
4. Käytti 30 %, ei mainintaa toimivuudesta.

Taustatietoa rasismista

Rasismi systemisenä ilmiönä

RASISMIN "HEDELMÄT"

SUORA VÄKIVALTA:
"arkipäivän rasismi"

Oppilaiden välinen nimittely,
loukkaava kieli, ulkopuolelle
jättäminen,
vanhempien kommentit tai käytös,
käytäväkeskustelut,
Konfliktit, joissa rasismia,
rasismisyytöksiä, "rasistikortti",
antirasistien ylimitoitettut
vaatimukset erityiskohtelusta
Uhkailu, väkivalta

RASISMIN "RUNKO"

RAKENTEELLINEN VÄKIVALTA:
Syrjintä, eriarvoisuutta tuottavat
käytännöt ja normit,
opettajan tai henkilökunnan
epäasiallinen/ epäoikeudenmukainen
keskustelu, kohtelu/käytäntö oppilasta
kohtaan, esim. kurinpito, arviointi
Työnantajien ennakoluulot (joihin ei
puututa)
Toimintakulttuuri

RASISMIN "JUURET" JA MAAPERÄ KULTTUURINEN JA SYMBOLINEN VÄKIVALTA:

Vitsit, meemit, tiedostamattomat
stereotypiat ja ennakoluulot,
puheissa vilahtava rasismi, osin/täysin
tarkoituksettomasti
Historiankirjoituksen vinoumat

Hankalasti tunnistettava symbolinen taso: taustalla vaikuttava ilmapiiri

LÄPPÄ!
(yhteyden
rakentajana)

Totuus- ja
sovintokomissio-
työskentelyn
merkitys

M-sana, N-sana,
R-sana

LÄPPÄ!

Muotoaan
muuttava
antisemitismi
esimerkkinä

LÄPPÄ!

LÄPPÄ! (levittämisen ja
normalisoinnin strategiana)

Mitä historiassa tapahtui,
miten maailma ja sen
hierarkiat rakentui ja
kenen versio historiasta
tunnetaan?

Kuinka rasismi
vaikuttaa
kokijaan
tekijään
suhteisiin?

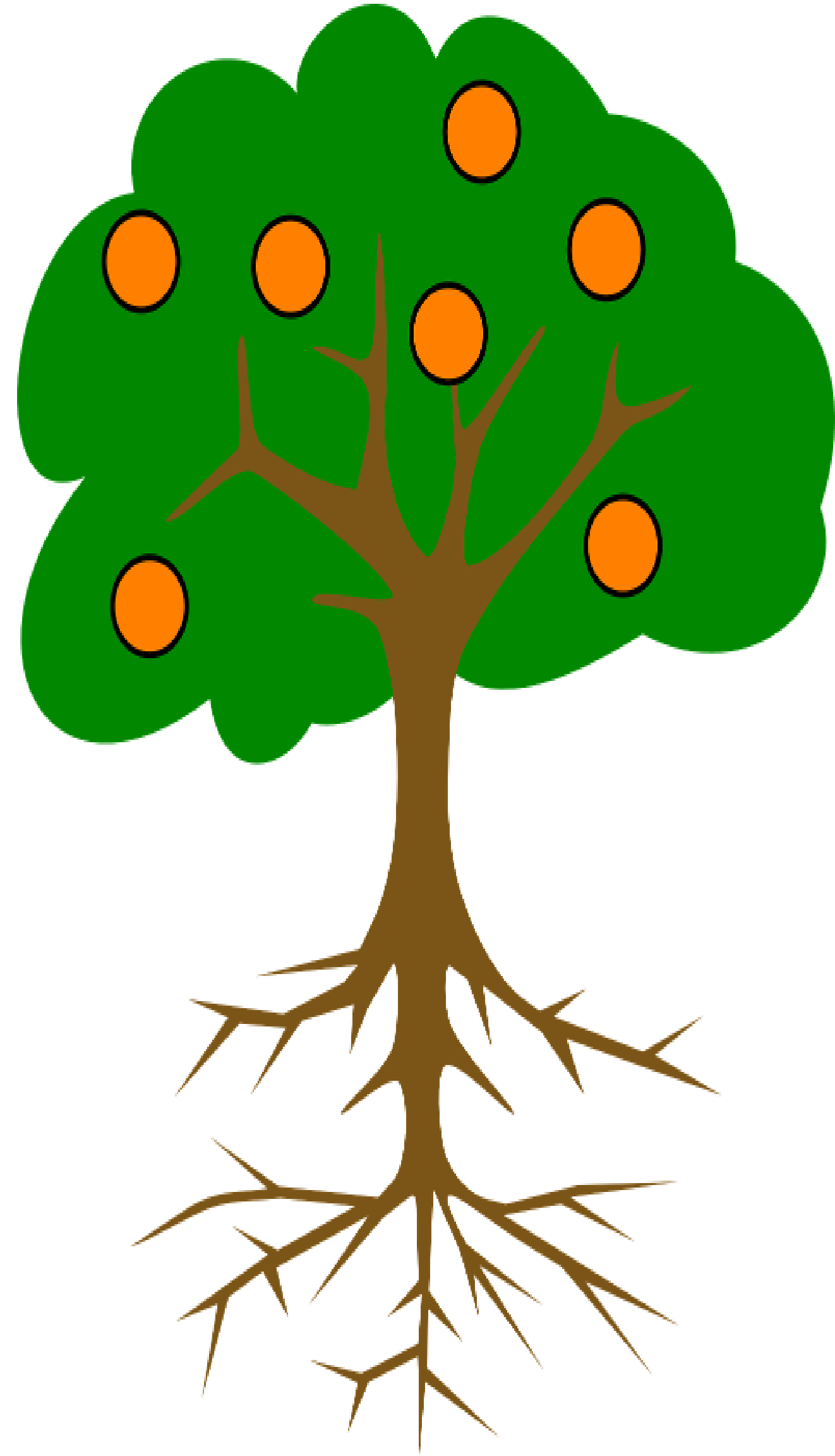
sisäistetty rasismi

LÄPPÄ!
(selviytymis-
mekanismina)

LÄPPÄ!
(identiteetti-
strategiana)

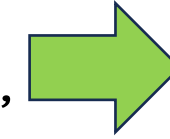
Vaikeus vastaanottaa kokemus/tunne jota ei itse koe/tunne?

Rasismi systemisenä ilmiönä

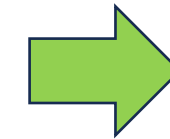
RASISMIN "HEDELMÄT" SUORA VÄKIVALTA: "arkipäivän rasismi"

Oppilaiden välinen nimittely,
loukkaava kieli, ulkopuolelle
jättäminen,
vanhempien kommentit tai käytös,
käytäväkeskustelut,
Konfliktit, joissa rasismia,
rasismisyytöksiä, "rasistikortti",
antirasistien ylimitoitett
vaatimukset erityiskohtelusta
Uhkailu, väkivalta

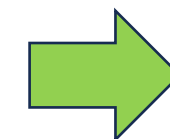
RASISMIN "RUNKO"

RAKENTEELLINEN VÄKIVALTA:
Syrjintä, eriarvoisuutta tuottavat
käytännöt ja normit,
opettajan tai henkilökunnan
epäasiallinen/ epäoikeudenmukainen
keskustelu, kohtelu/käytäntö oppilasta
kohtaan, esim. kurinpito, arviointi
Työnantajien ennakkoluulot (joihin ei
puututa)
Toimintakulttuuri

RASISMIN "JUURET" JA MAAPERÄ KULTTUURINEN JA SYMBOLINEN VÄKIVALTA:

Vitsit, meemit, tiedostamattomat
stereotypiat ja ennakkoluulot,
puheissa vilahtava rasismi, osin/täysin
tarkoituksettomasti
Historiankirjoituksen vinoumat

Turvallisuuden takaaminen

Rajat, puuttuminen tilanteisiin,
Seuraamukset,
Konfliktien käsittely
(oikea-aikaisesti oikeanlaiset
keskustelut),
Rasismia kokevan tukeminen

Dokumentointi

OPS: ilmiöoppiminen ja
tunnetaitokasvatus,
yhtenäisyyssuunnittelu,
väestösuhteenäkökulma
Kiusaamisen ehkäisyn ja
puuttumisen ja sovittelun ohjelmat

Oppisisällöt ja asian tutkiminen
yhdessä

Tunnetaidot

Huumorin ymmärtäminen ja
haastaminen

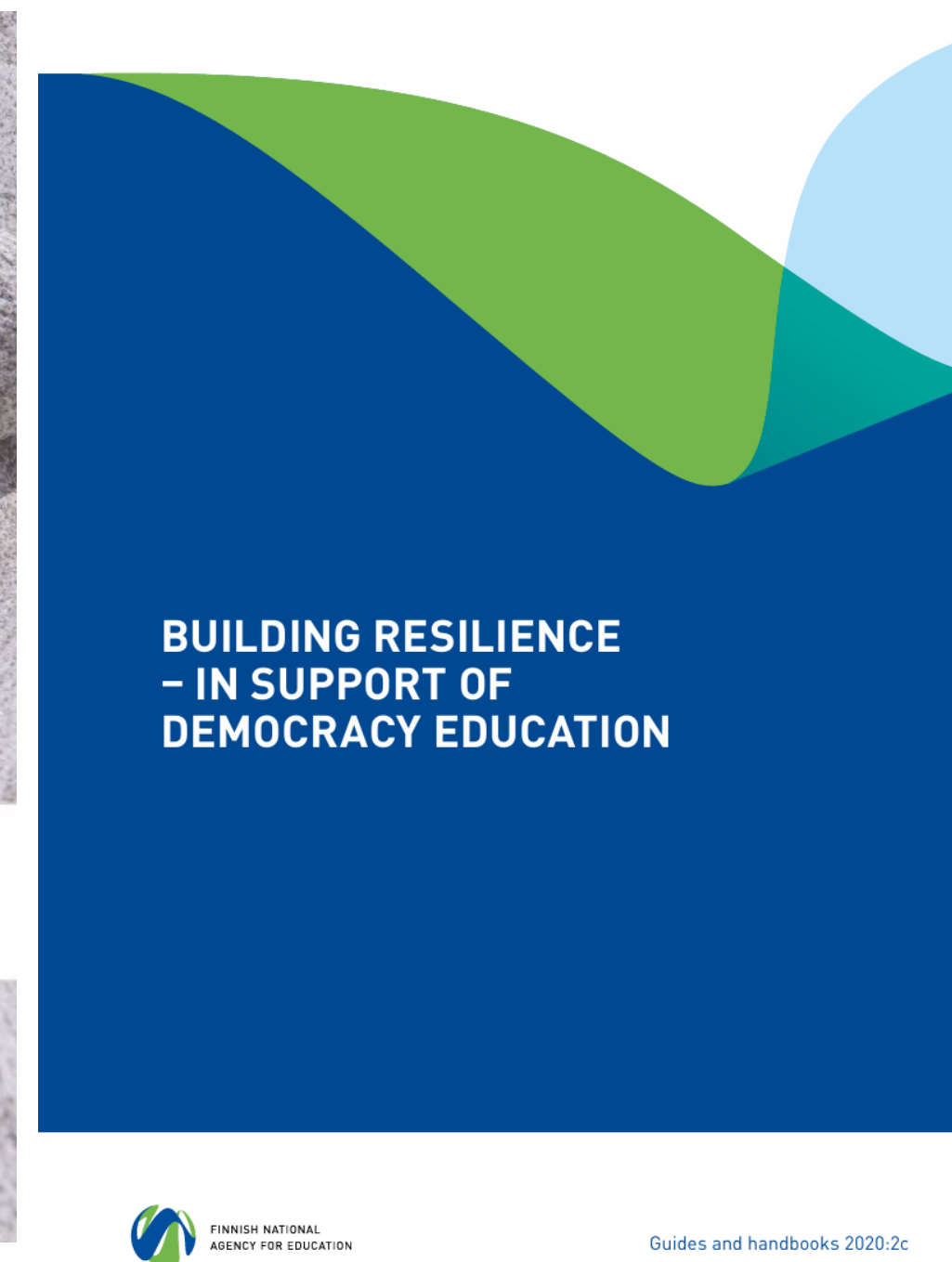
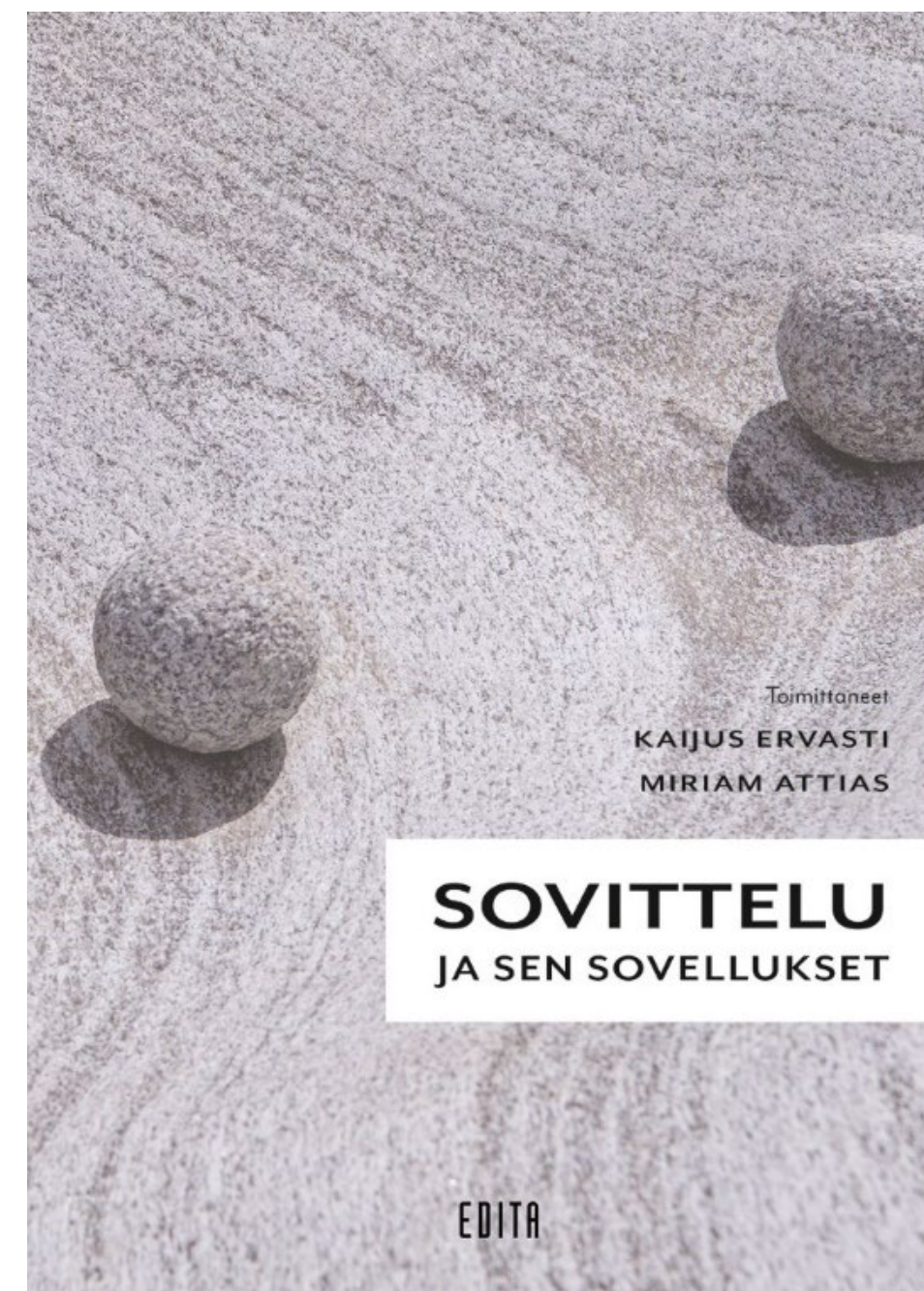
Toimintakulttuuri, ilmapiirin
rakentaminen ja hankalien
keskustelujen käyminen

Psykologisen turvallisuuden rakentaminen

		OSA III: RAKENTEITA JA KÄYTÄNNÖN TYÖKALUJA RASISMIN TARKASTELUUN JA PUUTTUMISEEN	43
Tiivistelmä ja käsikirjan esittely	4	Opetussuunnitelman ilmiöoppiminen ja tunnetaitokasvatus	45
OSA I: KYSELYN JA SEN TULOSTEN ESITTELY	11	Rasismin huomioiminen osana yhdenvertaisuussuunnittelua	46
Kysely rasismiin puuttumisen toimintamalleista ja niiden käytöstä oppilaitoksissa – tausta ja toteutus	11	Väestösuhtenäkökulma yhdenvertaisuussuunnittelussa	46
Miltä rasismi kouluissa näyttää?	12	Rasismin sisällyttäminen kiusaamisen, häirinnän ja konfliktien ennaltaehkäisyn ja puuttumisen ohjelmiin	48
Olemassa olevat toimintamallit rasismiin puuttumiseksi	13	Kiusaaminen vs. häirintä?	48
Hyviksi ja toimiviksi koetut mallit	16	Ohjelmia ja malleja kiusaamisen ja häirinnän käsittelyyn	50
Osaamistarpeet ja kehittämiskohteet	17	Väestösuhteita rakentava sovittelu	51
Kyselyn tuottamat johtopäätökset	18	Restoratiivisen oikeuden lähestymistapa	51
OSA II: TAUSTATIETOA RASISMISTA	20	Sovittelu rasismiin liittyvissä konflikteissa?	53
Kokonaiskuva rasismista systeemisenä ilmiönä	20	Kahdenvälisen sovittelun rajat ja mahdollisuudet systeemisen epätasa-arvon näkökulmasta	54
Suora ja rakenteellinen rasismi	22	Kokijalähtöinen lähestymistapa ja prosessi	55
Mikä on laillista ja mikä laitonta?	23	Motiivin ja kokemuksen tunnistaminen ja tunnustaminen	55
Kulttuurinen ja symbolinen rasismi	28	Muiden läheisten, sivustakatsojien ja tekijän kanssa työskentely	57
Historian kehityskulut ja historiankirjoitus	30	Tarkastuslista rasismiin liittyvien konfliktien käsittelylle	59
Totuus- ja sovintoprosessit: historian merkityksen muuttaminen	31	Case: Vastakkainasettelujen purkaminen ja toimintakulttuurin muutos oppilaitoksessa	60
Sanat symbolisen rasismin ilmentyminä	32	Arkipäivän työkalut	62
Rasismi taustalla vaikuttavana ilmapiirinä: antisemitismin esimerkki	34	Psykologisen turvallisuuden ja kaikkia kunnioittavan ilmapiirin rakentaminen	62
Rasismi ja huumori: oletko sä joku tosikko?	35	Ryhäsopimukset: miten juuri tämän ryhmän kanssa sovitaan	63
Kuinka rasismi vaikuttaa ja miksi vaikutuksia on tärkeä tunnistaa?	40	Tunteiden ja emootioiden käsittely	64
Syrjintää kokevien yksilöllisiä ja yhteisöllisiä selviytymismekanismeja	41	Rasismin tunnistaminen ja tunnustaminen	65
		Rasismia kokevan tukeminen	66
		Huumorin haastaminen	68
		Läppää?	68

Työkaluja on tuotettu!

- Opetushallituksen kattava materiaali [rasismin tunnistamisesta ja purkamisesta kasvatuksessa ja koulutuksessa.](#)
- Suomen Punaisen Ristin [Rasisminvastaiset toimintaohjeet –oppituntimateriaali](#) kouluille
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen [THL:n verkkokoulutus](#) antirasismista ammattilaisille.
- [Uudenmaan Elinvoimakeskuksen materiaalipankki hyvien väestösuhteiden edistämisestä](#)
- Itä-Suomen koulujen [yhteiskehittämishanke](#), jossa vahvistettiin toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua väestösuhtenäkökulmasta. (Uudenmaan elinvoimakeskuksen Hyvien väestösuhteiden kehittämishanke)
- MAP Finland: [Tarkistuslista väestöryhmien välisiin hankaliin keskusteluihin](#)
- Vastakkainasetteluja purkava työote: [TYÖKALUJA - Depolarize.fi](#)
- [Aineistoa opetukseen - Yhteiset Lapsemme ry](#)

KIITOS!

[Polarisaation, vastakkainasettelun ja konfliktien käsittely
varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa | Opetushallitus](#)

[VICTORY – Victim-centered and restorative approach to mitigate
hate and extremism](#)

[Facebook-psyko- ja sosiodraamaryhmät
ja koulutukset](#)

PANEELIKESKUSTELU: HYVÄT KÄYTÄNNÖT KOULUJEN RASISMINVASTAISESSA TYÖSSÄ

MATTI JUTILA, YHDENVERTAISVALTUUTETUN TOIMISTO
SUAAD ONNISELKÄ, ESPOON MAININGIN KOULU
EMNET TARER, HELSINGIN KOSKELAN ALA-ASTEEN KOULU JA PASILAN
PERUSKOULU

PANEELIN JUONTAA MIRIAM ATTIAS

KYSYMYKSET OVAT TERVETULLEITA WEBINAARIN CHATTIIN

WEBINAARI: RASISMINVASTAINEN TYÖ TERVEYDEN- HUOLTOALALLA

Tiistaina 8.12.2026 kello 14.00-15.30

Mukana webinaarissa:

- Mona Eid ja Natalia Skogberg, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Arja Lassila, Pohjanmaan hyvinvointialue
- Emma Tamankag, Laurea-ammattikorkeakoulu
- Floro Cubelo, Pohjoismainen Filippiiniläishoitajien Yhdistys
- Kirsi Grym, Terveidenhoitajaliitto
- Mervi Kattelus, Lääkäriliitto

Webinaarin tarkempi ohjelma julkaistaan myöhemmin. Tervetuloa mukaan, ilmoittaudu viimeistään 7.12. verkkosivuilla:

<https://toimirasismiavastaan.fi/webinaari-rasisminvastainen-tyo-terveydenhuoltoalalla-8-12-klo-14-00-15-30/>

ME

PUHUMME

TEOIN

Rasismia on kaikkialla. Siksi sen kitkeminen
on kaikkien asia. Ilmoita yhteisösi mukaan:

TOIMIRASISIMIAVASTAAN.FI

Kampanjan sisällöstä ja toteutuksesta vastaa valtioneuvoston kanslia. Rasismin vastaisen kampanjan tiimi auttaa tarvittaessa sitoumuksen sisällöissä, sitoumuksen toimenpiteissä ja mittareiden asettamisessa:

Risto Alatarvas, valtioneuvoston kanslia,
risto.alatarvas@gov.fi, puh. 050 467 0981

Kampanjaa koordinoi valtion kestävän kehityksen yhtiö Motiva Oy. Motivan tiimiin saat yhteyden sähköpostilla kampanjat@motiva.fi.

Sosiaalisessa mediassa kampanjan yhteydessä voi käyttää tunnistetta **#toimirasisimiavastaan**. Julkaisuissa voi mainita tai merkitä Valtioneuvoston kanslian.